

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Lælius, sive De amicitia dialogus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

His mihi rebus, Scipio (id enim te cum Laelio admirari so- lere dixi) levis est senectus, tunc solum non molesta sed etiam jucunda, quod si in hoc erro, quod animos hominum im- mortalis esse credam, libere erro: nec mihi hunc errorem, quo delector, dum vivo, extorqueri volo. sin mortuus (ut qui- dam minuti philosophi sentent) nihil sentiam: non ve- reor, ne hunc errorem meum mortui philosophi irride-

ant, quod si non sumus immortales futuri, tamen extingui homin- suo tempore optabile est. Nam HABET natura ut a- liarum omnium rerum, sic vivendi modum. Senectus autem, perfecta aetatis est, tamquam fabula: 2. cujus defatigatio- nem fugere debemus, praesertim adjuncta satietate. habui- hae, de senectute quae dicerem: ad quam utinam perveniat- tis; ut ea, quae ex me audistis, te experti probare possit.

1. *Nec solum molesta.* Pal. sec. non habet dictiones duas priores, *ne solum*. Gulelm. annotavit in H. trocipiano fu *senectus molesta*, quod Langius repetit. unde necesse est faciendum sic, *non molesta ut nefanda*.

2. *Cujus defatigationem.* H. trocipianos, *defatigatioem*, ni fallor bene sin- quit Gulelm. h. *ritio defatigatioem* cum eum vox & vires defereat. sim le illi, quod paullo ante dixit, in *extremo actu* *extinguisse*. mihi vulgata satisfactio.

M. TVLLII CICERONIS
L A E L I U S,
S I V E
D E A M I C I T I A D I A L O G V S.
AD T. POMPONIUM ATTICUM, PRAEFATIO.

FANNIVS. SCAEVOLA. LAELIVS.

UIN T U S Mucius augur multa narrare de C. Laelio, sororo suo, memoriter, & jucundè solebat, nec dubitare illum in omni sermone appellare sapientem. Ego autem à patre ita etiam deductus ad Scaevolam, sumta virili roga, ut, quoad possem & liceret, 2. à senis latere numquam discederem. Itaque multa ab eo prudenter disputata, multa etiam scribere viderem, & commodè dicta, memoria mandabam: fierique scudebam ejus prudentia doctior. Quo mortuo, me ad pontificem Scaevolam contuli: quem unum nostrae civitatis & ingenio. 3. & iustitia praestantissimum audeo dicere. Sed de hoc alias: nunc redeo: daugurem. 4. Cum saepe multa, tum memini, domi in hemicyclo seden- tem, ut solebat, cum & ego essem una, & pauci admodum familiares, in eum sermonem illum incidere, 5. qui tum serè omnibus erat in ore. 6. meminit enim profes- sio Attici, & eo magis, quod P. Sulpicio uestbare multum (cum istisbanus plebs capitali odio à Q. Pompeio, qui tum erit consilii, distiteret) quocum conjuncti simè, & aman- tissime vixerat, quanta hominum esset vel admiratio, vel querela. Itaque tum Scaevola, cum in eum ipsam mentio- nem incidisset, exposuit nobis sermonem Laelii de amicitia, habitum ab illo secum, & cum altero genito C. Fannio,

Marci filio, paucis diebus post mortem Africani. Ejus- disputacionis sententias memoriae mandavi: 7. quas hoc li- bro exposui meo arbitrato. quasi enim ipsos iudici loquen- tes, ne, *Inquam*, & *Inquit*, 8. saepius interponeretur atque ut tanquam à praesentibus coram haberi sermo vi- deretur. Cum enim saepe mecum ageres, ut de amicitia scri- berem aliquid, digna mihi res cum omnium cognitione, tum nostra familiaritate, visa est. Itaque feci non invitus, ut prodessem multis tuo rogatu. Sed ut in Catone Majori, qui est scriptus ad te de senectute, Catonem induxi senem disputantem, quia nulla videbatur optior persona, quae de illa aetate loqueretur, quam ejus, qui & diutissimè senex fuisset, & in ipsa senectute praeter ceteris floruisse: sic, cum accepissemus à patribus maxime memorabilem, C. Laelii, & P. Scipionis familiaritatem fuisse, idonea mihi Laelii persona visa est, quae de amicitia ea ipsa disserteret, quae disputata ab eo 10. meminisset Scaevola. Genus autem hoc sermonum, positum in hominum veterum auctoritate, & eorum illustrium, P L U S, nescio quo pacto, videretur habere gravitatem. Itaque ipse mea legens, sic afficio inter- dum, ut Catonem, non me loqui existimem. Sed ut tum ad senem senex de senectute sic hoc libro ad amicum ami- cissimum de amicitia scripsi. Tum est Cato locutus, quo erat nemo serè senior temporibus istis, nem o prudentior:

P p p p s n u n e

1. *Quintus Mucius augur multa.* A. L. edd. *augur Scaevola multa*, quo- modo & Pall. nostri; praeterit. in quo *Scaevola augur* sed vo- cem tamen intermediam expraxi fide Mart. a. s. Rogeri, asserant, s. suis in hunc brom commet. tartis, eam abuisse duobus exemplaribus antiquissimis. falsis enim est quod adscribitur: ed. t. onibus Lam- brianis, cognomen istud abesse. v. l. Aldus enim Manutius Nepos, ali qui in omnibus id sui profecti in Venere, am sic tamen editio Vi- ctioni; neque extra: apud Charisium in *jucundè*.
2. *A senis latere nunquam discederem.* Pal. sec. *non*. Gulelmus nihil quidem miratur in istis libris; sed tamen parabat magis e confuetudine Latine loquentium *usquam*.
3. *Et iustitia praestantissimum.* Edd. primae & Palat. sex. istud praefe- runt. non Victorii *industria*: sed & miss. Gallorum Italorumque plures habent nostrum.
4. *Cum saepe multa, tum.* E. c. Palsim interpositum. *narraret*, sed ad- notat Gulelmus, libris suis omnibus id vocis abuisse; Rogeriusque idem ante adseverat de pluribus suis; neque agnoscit Palatin. sec. habereque item propositio Aldus Nepos. Pal. textus habebat, *multa* *disserit*.

5. *Qui tum serè omnibus erat in ore.* Sic Pall. omnes praeter quintum- in quo, qui tum multa ex omnibus, etc. Vulga *ignotum multa*, ad sententiam Vallae; & hanc & illam vocem adscitit am. conseo.
6. *Meminit enim professio Attici.* Vox *professio* non est in Pal. quarto summe vetustatis codice, ceterum alicubi edd. intrulerant, *professio*, ut *epinos*, *Attici* sed ita nullus Palat. nor. m. adfirmat; eadem de Galli- canis plerisque Rogerius; qui & D. Victorii membranis aliquot excus- cussit, ne dicam Aldum annotare nihil lejus comparuisse in exemplari- bus miss. dunderim.
7. *Quae hoc libris.* Tò in quod v. sicut in aliis ed. ex fide omnium cod. cum sutorum delet Gulelmus; neque habetur in aliorum melioribus suis.
8. *Saepe us interponeretur.* Pal. sec. quare *interponeretur*, neque aliter unum Rogeri, neque d. iplice.
9. *Praeter ceteris floruisse.* Gulelmus malebat cum suis *praeter ceteris*, utraque ser. p. tura extat etiam in Pall. nihil tamen temere motaverimus, cum utrumque Tullio fuerit familiare.
10. *Meminisset Scaevola.* Non contempciebantur in Gulelmianis, aut Pall. quinque, *magister meus*, quae in aliis aliquot edd.

ante Lælius & sapiens (sic enim est habitus) & amicitia gloria excellens, de amicitia loquitur. Tu velim animum à me parumper avertas, Lælium loqui ipsum putes. C. Fannius, & Q. Mucius ad focerum veniunt post mortem Africanani, ab his sermo oritur; respondet Lælius: cuius tota disputatio est de amicitia, 1. QUAM legens te ipsum cognoscas. FANNIUS 2. Sicut ista vera, Læli. 3. nec enim melior vir fuit Africanus quisquam, nec clarior, sed existimare debes, 4. omnium oculos in te esse coniectos: unum te sapientem & appellant & existimant, tribuebatur hoc modo M. Catoni, scimus L. Atilium apud patres nostros appellatum esse sapientem, sed uterque alio quodam modo: Atilius, quia prudens esse in iure civili putabatur: Cato, quia multarum rerum usum habebat: multa ejus & in senatu, & in foro vel provisâ prudenter, vel acta constanter, vel responsis acute ferebantur, 6. propterea quasi cognomen jam habebat in senectute sapientis, te autem alio quodammodo, non solum natura, & moribus, verum etiam studio, 7. & doctrina esse sapientem: nec sicut vulgus, sed ut eruditi solent appellare SAPIENTEM, qualem in reliqua Græcia meminem. nam qui septem appellantur, (eos, qui ista subtitulus querunt, in numero sapientium non habent.) Athenis unum accepimus, & eum quidem etiam Apollinis oraculo SAPIENTIS SE MUM judicatum hanc esse in te: sapientiam existimant, ut omniatue in te posita esse dicas, humanaque casus virtutes inferiores putes, itaque ex me querunt, 9. credero item ex te, Scævola, quoniam pacto mortem Africanis feceras, eoque magis, 10. quod his proximis Nonis, cum in hortos D. Brutii auguris, commentandi causa, ut assolent, venissemus, tu non assuisti: qui diligentissime semper illum ritum, de illud munus solitus esses obire. Scævola. Quærent quidem C. Lælii, multi, ut est à Fannio dictum: sed ego id respoudeo, quod antea veriti, te delorem, quem acciperis cum SUMMI viri, tum amicissimi morte ferre moderatè: nec potuisse non commoveri, nec fuisse id humanae civitatis tuæ. 11. quod autem his Nonis in nostro collegio non assuistis, valitudinem causæ, non assuistis fuisse. LÆLI. Rectè tu quidem Scævola, & verè, nec enim ab isto officio, quod semper usurpavi cum valem, abduci in

commodo meo debui: nec ullo casu arbitror hoc constanti homini posse contingere, ut 12. ulla intermissio fiat officii. Tu autem Fanni, qui mihi tantum turbidus, quantum ego nec agnosco, nec possulo, facis amice; sed, ut mihi videtur, 13. non rectè judicas de Catone, aut enim opinor, quod quidem magis credo, aut, si quisquam ille sapiens fuit. Quomodo enim (ut alia omittam) mortem filii tulisset memineram Paulum, videram Gallum: sed hi in pueris; 14. Cato in perfecto, & spectato viro. Quamobrem cave Catoni anteponas, ne istum quidem ipsum, quem Apollo, ut ais, sapientissimum judicavit; hujus enim facta, illius dicta laudantur. De me autem (ut jam cum utroque loquar) sic habetote Ego si Scipionis desiderio me moveri negem, quam id rectè faciam, viderint sapientes; sed certe veniant. MOVER enim tali amico orbatus, qualis, ut arbitror, nemo unquam erit: & 15. ut confirmare possum, nemo comit fuit, sed non ego medicina: me ipse consolator, & maximè illo solatus, quod eo errore careo, quod amicorum decessu, plerique angunt solent. nihil enim mali accidisse Scipioni puto, mihi accidit, si quid accidit. Si autem incommodis graviter angitur, non amicum, sed se ipsum amantis est. Cum illo verò quis neget actum esse præclarè? 16. nisi enim, quod ille minimè putabat, immortalitatem optare vellet, quid non est adeptus, quod homini fas esset optare? qui SUMMA M IPEM civium, quam de eo jam puero habuerant, continuo adolecens incredibili virtute superavit, qui conulatum petiverit nunquam, factus est consul, s. primum ante tempus: iterum sibi, suo tempore: resp. panè serò; qui, duabus urbibus everitis, in inimicissimum huic imperio, NON MODO præsentia, verum etiam futura bella delevit. Quid dicam de moribus facillimis? de pietate in matrem? de liberalitate in fofores? de bonitate in suos? justitia in omnibus? nota sunt vobis: quam autem civitati carus fuerit, *morare suorum indignum est.* Quid igitur hunc paucorum annorum accessio juvare potuisset? senectus enim quamvis non sit gravis, ut memini Catonem anno ante, quam mortuus est, mecum, & cum Scipione differere, tamen aufert eam viriditatem, in qua 17. etiam tunc erat Scipio. Quamobrem vita quidem talis fuit

1. Quam legens te ipsum cognoscas: Ita Pal. sec. & sexti. Metelli codex: & ed. in ve us. et ipse; à quo ceteri verbis non nihil sententia plane non discrepant. Mauticianus ita, *et te ipsum cognoscas*. Celso, et ipse Pal. quart. *et te ipse cognoscas*. Aut periphrasim Artium in hac veri amici idea se ipsum, & tanquam exemplar quoddam in usum sui. Nihil iam erat in hæc genus vulgaris, quam legens in ipse cognoscas.
 2. Sicut ista vera, Læli. Gul elimus delictum: ibat vocem vera ex m. s. suis ad Lambini: restat ea quæ dem in Pall. qua uor; sed malum cum Pal. quart. *Sicut ista Lælii, ut dicitur*; nam ex voces quo d. serè existant in sec. & quinto, odia: que ex aliorum suis Rogerianis, ut Rogerius atque Alius Nepos. Pal. sextus verba isthæc omnia omisit.
 3. Nec enim melior vir fuit. Dicitur in Pal. quarto, non est in Pal. quarto, notè opt. mæ libro; neque sequitur.
 4. Omnium oculos in te esse coniectos. Mirum est, dicere Aldam Nep. omnes m. s. suos interjicere nunc. cum id in nullo compareat Palatino: quorumque sec. *conversus*.
 5. Prudens esse in iure civili. Pal. quart. *prudens iure civili*, sine esse in quo si absint nemo desideret.
 6. Propter ea quasi cognomen. Pal. noster ordine quidem quartus, sed sponte primus; *præterea*.
 7. Et dicit in ipse sapientem. Cuperet abesse verbum esse, nam illud dicitur, quod præce. sit in vulgaris, non est in nullo Palatino: quomam tamen unus hinc adfuit, *sep. entia asstant*, aliter *quædam*.
 8. Reliqua neminem (nam, etc.) Sic iste parenthesi incluse Gulielmus, omnino rectè.
 9. Credero item ex te, Scævola. Secutus est Gulielmus auctoritatem duorum Euphurdensium codd. nam vulgati, *credero ex hoc item Scævola*, quomodo & Pal. omnes, & ceteri præter.
 10. Quod ha proximis Nonis. Sic omnes nostri, quidam etiam amplius, *quod in ha prox.* Gulielmus tamen ex m. s. suis omnibus induxerat ha, & hoc loco, & paulo post infra non improbo; sed tamen non abduci eum sequi.
 11. Quod autem hu Nonis in collegio usque non adfuerit. Gulielmus in Aulerat. conscripsit secutus codicem unum Fulvii Viriani, sed cum existeret in

Pall. omnibus, n. h. lausus sui mutare, indicandum seim dicit, illud hu Nonis, non comparere in Pal. pr. aut sec. adeo ut suspicari esse ab interpe. bus.
 12. Ulla intermissio fiat officii. Mover Gulielmum Langii codex, in quo *inter* est in locum pueri: inguinatum q. ostendat; *con. c. ita ut illa intercessio fiat officii*: hoc est, ut ullus dolor tantus sit, qui officio impediatur, et quæquam v. olentis tribunus plebi intercedat, de Leg. h. m. *intercessio: ut mala salutaris: ut est*. sic Gulielm. Pall. nihil rececit, à vulgato. Palmer uti divinabat, *intercessio officii*.
 13. Non rectè judicas de Catone, Hystoripianos, ut rectè, quod petplacet Gulielmo, pro male aut injure, quomodo saepe Plautus.
 14. Cato in perfecto & spectato viro. Vulgo legebatur: *sed hi nec comparantur Catoni maximo & spectato viro*.
 15. Et ne confirmare possum, nem esse fuit. Habuerim illa, & ut confirmari possum, interpretamentum vocis certe, quæ sequi tur.
 16. Nisi enim, quod ille minimè putabat, immortalitatem optare vellet. Gulielmus unus liber, *minimè* probatque G. fanus: & sic Tullius lib. I. Famil. Epist. 7. *tamen à me minimè parabantur*. Verum in eo magis som ut suspicer voculam *putabat* non esse ad. c. t. is sed. n. s. itam verit. sele heic in omnes partes Lambinus, sed parvo successu, sive immortalitatem accipimus pro *divinatio* sic sive pro *divinatio*, quia, uti omnium rerum sic & vite quæpiam sic fatietas, ut est in Catone, pro fecunda verò sign. ficutone habemur Ciceronem Orat. post reditum in Senatù: *tanque Patre conscripsit, quod ne optandum quidem est homini, immortalitatem quædam, per hoc adepti videmur*. Immortales enim iidem qui Dei. Varro apud D. Augustinum: *Primum quod dicit in se sunt multas, contra dignitatem & naturam immortalium filia*. Plautus Mercator: *Neque apud mortuos, neque hic est. Cui fatum sum. Immortalitas mihi data est*.
 17. Etiam tunc erat Scipio. S. sequemur libro Gulielmi, Aldimæos, que, resp. onendum, *nunc*; quod p. terito quoque dicit, in capud Græcos 109, & exemplis aliquot aliis dudum confirmantur: & verò sic quoque antiquioribus cum.

conciavit ipsa natura. Ita contracta res est, & adducta in angustiam, ut OMNIS caritas aut inter duos, aut inter paucos jungetur. Est autem AMICITIA nihil aliud nisi omnium divinarum, humanarumque rerum cum benevolentia, & caritate summa consensus: qua quidem haud scio, an, excepta sapientia, quicquam melius homini sit à diis immortalibus datum. divitias alii praeponiunt, bonam alii validitatem, alii potentiam, alii honores, multi etiam voluptates, beluarum hoc quidem extremum est: illa autem superiora, caduca, & incerta, posita non tam in nostris consiliis, quam in fortunæ temeritate. Qui autem in virtute summum bonum ponunt, præclare illi quidem: sed hæc ipsa VIRTUS amicitiam & gignit & continet: nec sine virtute amicitia esse ullo pacto potest. Jam virtutem ex consuetudine vitæ, sermonisque nostri interpretemur: nec eam, ut ut quidam docti, verborum magnificentia metiamur; virosque bonos eos, qui habentur, numeremus, Paullos, Carones, Gallos, Scipiones, Philos, his communis vitæ contenta est: eos autem omittamus, qui omnino nusquam reperiuntur. Taleis igitur inter viros, amicitia tantas oportunitates habet, quantas vix queo dicere. Principio, 2. quis potest esse vita vitalis, ut ait Ennius, qui non in amicitia benevolentia conquiescat? Quid dulcius, quam habere, qui cum omni audeas sic loqui, ut tecum? Quis esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes, qui illis æquè, actu ipse, gaudeat? adversitas verò ferre difficile esset sine eo, qui illas gravius etiam, quam tu, ferret. denique CERTERARE, quæ expetuntur, opportuna sunt singula rebus fere singulis; 3. divitiæ ut utare: opes, ut colare honores ut laudare voluptates, ut gaudeas: validudo, ut dolore careas, & muneribus fungare corporis: amicitia res plurimas continet: quoquò te veteris, præsidet: nullo loco excluditur: numquam intemptiva numquam molesta est. Itaque NON AQUA, non igni, ut ajunt, pluribus locis utitur, quam amicitia, neque ego nunc de vulgari, aut de mediocri (quæ tamen ipsa & delectat, & prodest) sed de vera, & perfectissima loquor qualis eorum, qui pauci nominantur, fuit, nam & lætandæ res, splendidiore facit amicitia, & adversitas patientes, communicansque leviores. CUMQUE PLURIMAS, & maximas commoditates amicitia continet tum illa mirum PRÆBAST OMNIBUS, quòd & bona spe præluet in posterum: nec debilitat animos, aut cadere patitur. SVPERUM etiam amicum qui intuetur, inquam exemplar aliquid intuetur sui. quocirca & absentes adfunt, & egenes abundant, & imbecilles valent, & quod difficultus dictu est, mortui vivunt: tantus eos honos, memoria, delide-

rium prosequitur amicorum. ex quo illorum beata mors videtur: horum vita laudabilis. quod si exemeris ex natura rerum benevolentia vincionem; nec domus ulla, nec urbs stare poterit: ne agrum quidem cultus permanebit. 7. id mihi minus intelligitur, quanta vis amicitia, concordiaque: ut: ex dissensionibus, atque discordiis percipi potest. quæ enim domus tam stabilis, qua tam firma civitas est, quæ non odii, atque discordiis funditus possit everti? ex quo, quantum boni sit in amicitia, judicari potest. Agrigentinum quidem, doctum quendam virum, carminibus Græcis vaticinatum ferunt: qua in rerum natura, totoque mundo consistens, quæque moveretur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam, atque hoc quidem omnes mortales & intelligunt & reprobant, itaque si quando aliquid officium existit amici in periculis aut ad eundis, aut communicandis, quis est, qui id non maxime esset laudibus? quicquid motus tota cavea nuper in hospitis, & amici mei M. Paucii, nova fabula: cum ignorante rege, uter eorum esset Orestes, Pylades Orestem se esse diceret, ut pro illo neceretur: Orestes autem, ita ut erat, Orestem se esse perseveraret? stantes plaudebant in re facta: quid arbitratur in vera fuisse facturus? facile indicabat ipsa natura vim suam: cum HOMINES, quod facere ipsi non possent, id recte fieri in altero judicarent. Hactenus mihi video, de amicitia quid sentirem, 9. potissime dixisse, si qua præterea sunt (credo autem esse multa) ab illis si videbitur, qui ista disputant, quæritote FANN. Nos autem te potius: quamquam etiam ab illis sæpe quæivi, & audivi, non si vitæ equidem: sed aliud tu quoddam solum orationis tuæ. SCAR. Tum magis id diceret, FANN, si nuper in hortis Scipionis, cum est de Republica disputatum, affuisses, qualis tum patronus iustitiam fuit contra accuratam orationem Philii FANN. Facile id quidem fuit, iustitiam iustissimo viro defendere SCAR. quid amicitiam? nonne facile est, qui ob eam summam fidem, constantiam, iustitiamque servatam, maximam gloriam cepit? LAEL. Vixi hoc quidem esse afferre, quid enim referet, quæ me rogatione cogatis? cogitis cerè, & TUDIS enim genitorum, pignorem in re bona, cum difficile est, tum ne æquam quidem, oblitere. Sapissime, igitur mihi de amicitia cogitanti, maxime illud considerandum videri tolet, num propter imbecillitatem, atque inopiam, desiderata sit amicitia: ut dandis, recipiendis que meritis, 11. quod quis que minus per se ipse posset, id acciperet ab alio, vicissim, que redderet: an esset hoc quidem proprium amicitia; sed antiquior, & pulchrior, & magis à natura ipsa perfecta alia causa. amor enim (ex quo amicitia nominata,) princeps est ad benevolentiam conjungendam.

nam

1. *Ut quidam docti.* Sc. Pall. omnes quod ad verba attinet, quatuor verò quod ad postionem, editi quippe ferè, nec meo amor tam ut quidam docti, ut bonum magnificentiam, sed fide nulli codices scripti; rejectomque Victorio alioque.
 2. *Quis potest esse vita vitalis, qui, &c.* Non ausus sum recedere à Pal. meis quatuor, nam solus sic habebat utrobique illud Lambinianum, quæ ceteri, alterum qui planè retinebant, neque vilis abhorreere ab ista lectione Gulielmii, producto Plauti Persa: *Faciam ut meo muneris dum vitæ vitæ, sic & Cuscolone: Hec quidem non multis post luce luce.* nam Lambinus, *vitæ vitæ* repulsi, ex mss. ut ait pro nobis quoque facit Aldus Nepos, Victorio editi, *quæ vitæ vitæ*.
 3. *Dir. vitæ, ut vitæ, &c.* Nimrum ut sustineas impendia, ut sollicitas sumptibus, ut habras in sumptom. *Græcorum* quem vide pag. 230. de Serris.
 4. *Patientes communicansque leviores.* Ita edicio princeps, neque aliter Langianis, & quos excussit Gulielmii, at Palat. unus tantum accedit illi scripturæ quatuor obviens *patientes* cui & suis sensus, neque is inoptus.
 5. *Bona spe præluet.* Est quidem etiam in tribus Pal. & duobus Gulielmii, illud Lambini & Glisii *bonam spem*; sed & alterum conspicitur in reliquis codicibus; signaturque editionibus primis.
 6. *Quæritote FANN.* Malebat Gulielmii ex Verlin ano & Cæberdeni, *quæritote* tanquam rat o redderetur curam amicitia peritudo sit sed ego prius genuinum magis abitor; utpote qui enumeratis amici commodes; sed præterea inmuta accedero, ut sit velut exemplar sui, sic & cap. X. *Magna etiam à se dicit &c.*

7. *Id si minus intelligitur.* Mallem ferè abjici syllabam primam; aut habuerim ferè pro susp. et sequentia omnia *quanta vis amicitia vincionem; atque sic;* tanquam glossatum: à quo etiam vix recedit illud quod inferius loquor, *ex quo quicquam boni sit in amicitia judicari potest*, quis enim in istud rego siverit, si abfuerit?
 8. *Non edo usque discidium.* Admisi Gol elmanum, ejectione *discidium*, quamvis parum faciat ad rem; quod affirmaret sic passim fo sic in libris mss. & ille quidem cum nonnullis criticis omnino vult *discidium* scribendum, cum sermo est de amicitia quasi discidendâ; *discidium* verò, cum discidium, id est, locorum distantiarum intercedens disjungimur? Propertius: *Quantum Hispania Veneto discidium Eridani.*
 9. *Potissime dixisse.* Ita ed. no princeps; ac sequentes, nam mss. omnes ad unum, certe Pall. *potissime dicere*, quod & lectus Victorius, Lambinus, alique; quæque alia fuit sententia Gulielmii, ego istanc tuor lectonem donec doceat à Lambinianis eam perspicue mendosam esse, ut ipse voluit.
 10. *Quædam solum orationis tuæ.* Libuit sequi editionem Victorii, quamvis Pall. nostrali quoque mss. prætermittent, vel, *experimentum*, vel, *experimentum*, vel denique *peritiam*, ea enim varietas; satis arguit non esse ab auctore, sed librario. intermitten tunc clare nota marginalis addita Lambinianis, quæ assueverat, verbum *experimentum*, nullis in codicibus vent. reperiri.
 11. *Quæritote* Ita ex Gulielmianis tres, ex Pall. duo vulgati quæritote bonum: sed pòdebat toties recedere à sententia Gulielmiana.

nam UTILITATES quidem etiam ab iis percipiuntur sepe, qui simulatione amicitiae coluntur, & observantur causa temporis. IN AMICITIA autem nihil fictum, nihil simulatum; & quidquid in ea est, id est verum, & voluntarium. Quapropter a natura mihi videtur potius, quam ab indigentia, orta amicitia, & applicatione magis animi, cum quodam sensu amandi, quam cogitatione, quantum illa res utilitatis esset habitura. Quod quidem quale sit, etiam in bellis quibusdam animadverti potest: quae ex se natos ita amant ad quoddam tempus, & ab eis ita amantur, ut facili eorum sensus appareat. quod in homine multo est evidentius. Primum ex ea caritate, quae est inter natos, & parentis: quae DIRMIT, nisi detestabili fecere, non potest. Deinde, cum similibus sensus existit amoris, si aliquem nati sumus, cujus cum moribus, & natura congruamus, quod in eo quasi lumen aliquod probitatis & virtutis percipere videamur. Nihil est enim amabilius virtute: nihil, quod magis ellicit ad diligendum: quippe cum propter virtutem & probitatem eos etiam, quos nunquam vidimus, quodam modo diligamus: Quis est, qui C. Fabricii, M. Curii non cum cautate aliqua & benivolentia memoriam usurperet, quos namquam vidit? quis est, qui Tarquinium Superbum, qui Sp. Cassium, Sp. Melium non odit? Cum duobus ducibus de imperio in Italia decertatum, Pyrrho, & Hannibale: ab altero propter probitatem ejus, non natis alienos animos habemus: alterum propter crudelitatem semper haec civitas odit. Quod si tanta vis probitatis est, ut eam vel in eis, quos nunquam vidimus, vel, quod majus est, in hoste etiam diligamus: quid mirum, si animi hominum moveantur: cum eorum, quibuscumque usu conjuncti esse possunt, virtutem, & bonitatem percipere videantur? Quamquam confirmatur amor & beneficio accepto, & studio perspectionis, & consuetudine ad junctam: quibus rebus ad illum primum motum animi, & amoris adhibitis, admirabilis quaedam exardescit benivolentiae magnitudo: quam si qui putant ab imbecillitate proficisci, ut sit, per quem quisque, aliquid querat, quod desideret humilem sane relinquunt, & minime generosum, ut ita dicam, ortum amicitiae: quam ex indolentia, & quae indigentia natam volunt. quod si ita esset, ut quis quod minimum in se esse arbitra retur, ita ad amicitiam esset aptissimus: quod longe fecus est. UT ANIMAM quisque ubi plerimum confidit, & ut quisque maxime virtute, & sapientia sic manitus est, ut nullo egeat, suaque omnia in se

ipso posita judicet: ita in amicitia experendis, colendisque maxime excellit. Quid enim Africanus indigens me? Minime hercle: ac ne ego quidem illius: sed ego admiratione quadam virtutis ejus: ille vicissim opinio est forte se nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit: auxir benivolentiam consuetudo. Sed quamquam utilitates multae, & magnae contectae sunt, non sunt tamen ab eorum spe causae diligendi proficisci. Ut enim beneficii, liberales sumus, non ut exigamus gratiam (NEQUE enim beneficium faceremur) sed natura propensum ad liberalitatem sumus: sic AMICITIAM non spe mercedis adducti, sed quod omnis ejus fructus in ipso amore inest, experendam putamus. Ab iis, qui pecundam rita ad voluptatem omnia referunt, longe dissentiant; nec mirum, nihil enim altum nihil magnificum, ac divinum suspicere possunt, qui suas omnes cogitationes abjecerunt in rem tam humilem, tamque contemptam: quae mobrem hos quidem ab hoc sermone removere mus: ipsi autem intelligamus, natura ipsi sensu diligendi & benivolentiae caritatem, facta significatione probitatis: quam qui appetiverunt, applicant se, & propius admovent, ut & usu ejus, quem diligere ceperunt, fruantur & moribus; sintque pares in amore, & aequales: propensioresque ad bene merendum, quam ad reposcendum. Atque haec inter eos sit honesta certatio. sic & utilitates ex amicitia maxime capiuntur: & erit ejus ortus a natura, quam ab imbecillitate, & graviter & verior. nam si UTILITAS amicitiae conglutinaret, eodem commutata dissolveret: sed quia natura mutari non potest; idcirco vera amicitia sempiterna sunt. Ortum quidem amicitiae videtis, nisi quid ad haec forte vultis? FAN: Tu vero perge, Læli: pro hoc enim, qui minor est nata, meo jure respondeo. SCA: Resertu quidem quamobrem audiamus Læli. Audite ergo, optimi viri, ea quae sapissimè inter me, & Scipionem de amicitia diserebuntur, quamquam illi quidem nihil distulit esse dicebat, quam amicitiam usque ad extremum vitæ diem permanere. nam, vel ut non idem & expediret utrique, incidere saepe: vel ut de rep. non idem sentirent: mutari etiam mores 7 hominum saepe dicebat; alias adversis rebus, alias & aetate ingravescente: atque earum rerum exemplum ex similitudine capiebat in euntis aetatis, quod summi puerorum amores saepe gennâ cum praeterea ponerentur, sin autem ad adolescentiam perduxissent; dirimi tamen interdum contentione, vel uxoris conditionis, vel commodi alieno, quod idem adipisci uterque non posset. quod si qui longius

V. Nihil enim civitate aliqua & benivolentia memoriam usurperet. Sed si profuerant voces, omnes nisi nostri. legebat praeterea cum duobus suis nisi G. Gellius, cum eorum benevolentia certius, qui Metelli sunt, caritate & probitate sua. & sic quodam loquitur paulo post; nam a y qui sensu diliget, & benevolentia caritatem sed nihil loco movi, quod non distulit. Pall. nisi quatenus fec. tolleret copulam & primus vero profuerat benevolentiaque; quo ipso tamen apparet non convellere primi quasi exemplaria.

6. Nihil enim beneficium faceremur. Pal. sec. utique beneficium faceremur; ut pendere per oribus, quod & invenit in suis Aldus Nepos. forsitan recte.

7. Longe dissentiant. Sc. Gellius emendabat e duobus nisi neque ad S. Victoris l. ber. i. l. i. inquit auctor. quae de origine amicitiae distulit longe & dissentiant Epicuro. ut enim utilitatis causa amicitiae colenda & servanda. A ego doleo nec S. fridum, nec Aldum haec proferre vacantes membranarum suarum lectiones. Palatinæ profectò dissentunt enim. primos quidem liber, item tert. & quintus habentem vitam lectionem, dissentiant: ac in secundo videntur dissentiant in quarto est dissentiant, quod & in tertio; habuerimque pro genuino, tali interpretantur one & passivo, ab eis, & dissentiant.

8. Aldum mirandum. Ad proferendum in se in lectio Pomponii Lælii prod. dicitur in tribus Aldum Nepos. Sed cum cetera exemplaria favent vulgato, cur eis tenere moveamus controversiam istam?

9. FAN. Tu vero perge. Transpositi personae volente ipso Cicerone in Bruto, ubi ait Scævolam minorem natu Fannio; & in ventibus Pall. duobus, quibus tantum personae interponerantur, & sic etiam in eadem & in binis nisi suis, dædum movit Rogerius, securusque

solummodo Aldus Nepos, vulgari alii, haec collocant Scævolam; infraque Fannium.

6. Expedire utrique. Vox postrema non videtur in editione Victoriana, non magis quam in Pal. sec. tert. quart. sed quod haec non recepta neque quid aut Aldus aut Gellius anno verint de var. erant suorum; nihil volui mutare: quemadmodum neque in proximo sequenti idem sunt nisi; quam v. s. Pall. omni. item tres Gellius nisi, nec non Rogerius, non idem sunt nisi, quod item in editis a Victorio.

7. Hominum saepe dicebat. Dictiones duas possitenas habuerim pro suppositis.

8. Aetate ingravescente. Gellius resposuerat ingravescente; ex Car. Marr. & Celb. ut mores ingravescent, eodem modo quo mores, non ausus sum sequi, alii haec accentibus quibus membranarum erat copta.

9. Una cum praeterea ponerentur. Ita scripti cum Gellio, fide membranarum Metelli, cui adtribebant auctoritatem & Pal. secundæ & Mauricianus, in quibus una cum praeterea de lege ponerentur. v. quae haec tenent, praeterea de lege ponerentur; quod scribi non potest, nisi explicetur ac si scriptum esset, erga praeterea, quomodo exdat in Victoriana sed certe praeterea haec olummodo requiritur.

10. Contentione vel uxoris conditione. Non pigri sequi nos contentiam erudit G. M. Turneb. libro XII. Adver. cap. 7. quam N. Gell. atrogat Lambinus: praeterea eodem docentur l. uti v. Palat. tert. Celberd. & Carthuf. in quibus, vel uxoris conditione, quam autem saepe litera ut geminarum perpetam; aut mutatio in u. qui nescit, in hisce r. s. h. l. q. ut certissima in incertarum causa in adolecentibus rivalitas. testimonio sunt Comediarum in re adtem uxoris propositum verbum rivalitas.

longius in amicitia profecti essent, tamen se pelabefactari, si in honoris contentione incidissent; **2** *etiam enim majorem esse nullam in amicitia, quam in plerisque peccata cupiditate in optimis quibusque honoris certamen, & gloria: ex quo inimicitias maximas sepe inter amicitiosimos existisse, magna enim discordia, & plerumque iusta nasci, cum aliquid ab amicis quod rectum non esset, postulat: ut aut libidinis ministri, aut adiutores essent ad injuriam, quod qui recusarent, quamvis honeste id facerent, ius tamen amicitia deserere arguerentur ab iis, quibus obsequi nollent: illos autem, qui quidvis ab amico audent postulare, postulatione ipsa profiteri, omnia se amici causa esse facturos, eorumque querela inveterata non modo familiaritates extinguere solent, sed etiam odia gigni sempiterna. Hec ita multa, quasi fata, impendere amicitia, ut omnia subterfuge non modo sapientia, sed etiam felicitatis diceret sibi videri. Quamobrem id primum videamus, si placet, *quatenus amor in amicitia progredi debeat* num si Coriolanus habuit amicos, ferre contra patriam arma illi cum Coriolano debuerit? num Viscellinum amici regnum appetentem, num Sp. Melium debuerunt iurare? Ti. quidem Gracchum remp. vexantem, a Qu. Tuberone, a qua libusque amicis derelictum videbamus. At C. Blossius, Cumanus, hospes familiaris vestre. Scavola, cum ad me qui aderan Lænarum & Rupilio consulibus in consilio, deprecatum venisset, hanc, ut sibi ignoscerem, causam offerebat, quod tanti Ti. Gracchum seisset, ut, quidquid ille vellet sibi faciendum putaret. Tum ego, *Etsi enim, si te in Capitolium facere ferre vellet? Numquam, inquit, voluisset id quidem.* Sed, si voluisset? Paruisset. Videtis, quam nefaria vox, & hercule ita fecit, vel plus etiam quam dixit, non enim paruit ille Ti. Gracchi temeritati, sed praefuit; nec se comitem illius furoris, sed ducem praebuit. Itaque hac amentia, quaestione nova perterritus, in Asiam profugit, ad hostes se consulit, poenas reip. gravis, iustasque persolvit. **N**UZZA *est tunc excusatio peccati, si amica causa peccaverim, cum conciliatrix amicitia, virtutis opinio fuerit, difficile est amicitiam manere, si a virtute defeceris, Quod si rectum statuerimus, vel concedere amicis, quidquid velint, vel impetere ab iis quidquid velimus, & perfecta quidem sapientia sumus, si nihil habeat res vitii: sed loquimur de iis amicis, qui ante oculos sunt, quos videmus, aut de quibus memoria accepimus, aut quos novit vita communis, ex hoc numero nobis exempla sumenda sunt: & eorum quidem maxime, qui ad sapientiam proximè accedunt.* **7** Videmus Papum Æmilium C. Lucino fa-*

millarem fuisse (sic a patribus accepimus) bis unà confules, & collegas in censura: **8** *et cum iis, & inter se conjunctissimos fuisse, M. Curium, & T. Coruncanium, memoriam proditum est igitur ne suspicari quidem possumus, quemquam horum ab amico quippiam contendisse, quod contra fidem, contra iusjurandum, contra remp. esset, nam hoc quidem in talibus viris quid ardet dicere? si contendisset, scio imperatorem non fuisse; cum illi sanctissimi viri fuerint: **9** *Atque autem nefas sit, tale aliquid & facere rogatum, & rogare. At verò Ti. Gracchum sequebantur C. Carbo, C. Cato, & minimus tum quidem C. C. frater nunc idem accerimus. Hec igitur lex in amicitia sancitur, ut neque rogemus restitui, nec faciamus rogati. — **10** *Pris enim excusatio est, & minime accipienda, cum in ceteris peccatis, tum si quis contra remp. se amici causa fecisse fateatur. Etenim eo loco, Fanni, & Scavola, locati sumus, ut nos longè prospicere oporteat futuros casus reip. **11** *DE FLXIT enim iam aliquantulum de spatio, curriculumque consuetudo majorum, T. Gracchus regnum occupare conatus est, vel regnavit is quidem paucos menses. Num quid simile pop. R. audierat, aut viderat: Hunc etiam post mortem secuti amici, & propinqui, quid in P. Scipionem effecerint, sine lachrymis non queo dicere, nam Carbonem quoque modo potius, propter recentem poenam T. Gracchi, sustinimus. De C. Gracchi autem tribunatu, quid exspectem, non libet augurari, *sepe deinde res: quæ proclivius ad perniciem, cum semel ceperit, labitur. Videtis in tabella jam ante quanta sit facta labe, primò Gabinia lege, biennio autem post, Cassia. **12** *VIDERE jam videor 10 populum a senatu disjunctum, multitudinisque arbitrio res maximas agi, plures enim dissent, quemadmodum hac sunt, quam quemadmodum his resistant. Quorsum hæc? quia sine sceleris nemo quidquam tale conatur. Præcipiendum est igitur bonis, ut, si in ejusmodi amicitias ignari casu aliquo inciderint, ne existiment, ita se alligatos, ut ab amicis, **11** *in magnam aliquam rem peccantibus, non desistant: improbis autem poena statuenda est: nec vero minor iis, qui sequuntur alterum, quam iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. Quis clarior in Græcia Themistocle? quis potentior? qui cum imperator bello Persico servitute Græciæ liberaisset, propterea invidiam in exilium missus esset, ingrata patriæ injuria non tulit, quam ferre debuit: **12** *fecit idem quod 11. annis ante apud nos fecerat Coriolanus. **13** *ARS ADIUTOR contra patriam inventus est nemo, itaque mortem sibi uterque conscivit. Quæretis is improborum confessor, non modo excusatione amicitia tegenda non est, sed potius omni*********

1. Querela inveterata, non modo familiaritate extingui. Non displicet Pal. sec. inveterata ut non modo sunt, etc.
 2. Odia gigni sempiterna. Sic Pall. sex. sic viginti aliquot Aldi Nepotus, sic edd. avorum, usque ad Camerarianam: que admisit præterea gigni maxima atque sempiterna. reperiturque quidem in aliquot mss. sed malè, meo quidem iudicio, quamvis neque displicerent Gulielmo.
 3. Amor in amicitia progredi. Pall. prim. sec. quint. amicitiam.
 4. Sed si voluisset? Paruisset. Inmissi interrogationem, ut priora sint. Ex. ultima Blossii, quemadmodum fuit in aliquot mss. Ald. Nepotis, & verosimile sit, ultro tale nihil extulisse, sed interrogatione coactum.
 5. Nec se comitem furoris illius. Non absurdè proferat Palat. sec. illius furoris.
 6. Perfida quidem sapientia sumus, si nihil habeat res vitii. Canterus lib. vii. Novar. lect. cap. 14. leg. r. valde probabiliter, si sumus nihil habeat. idque secuti sunt Suffridus ac Lambinus; ardebatque Gulielmo, sed contra omnes mss. tamen; quos propugnat Aldus Nepos.
 7. Videmus Papum Æmilium. Roger. us malebat istud Videmus; idque statim arripuit Lambinus; neque ab eo abhorrebat Gulielmus, quamvis contemneret omnes libris in quibus Videmus. requirit alterum bene ostendit Rogerius non uno Ciceronis loco.
 8. Tum et cum hoc. Sic omnes Gulielmi cod. neque diffinit ullus Palatinorum, prius impetisti, tum etiam cum hic. quod eodem quidem fide. sed cur feramus aliquid auctoribus adai non suum?
 9. Et minime ita quidem est, si alter quos idem accerimus. Vulgati prius,

minime, item accerimus hisia: Verum Mauriciana isthæc lectio perspicue est vera, si quid iudicio, post eodem fatis a gratiam legem factasse C. Gracchum, Iocules auctor Appianus lib. i. bell. civil. om: nec differtur Langius; quem tamen non iuvat, quod non perseveravit, hoc enim est car. Lælius cum dicit min. mom eorum qui Gracchum secuti sunt, hoc est, lenissimum, minime vehementem: & potest ad iracundiam respexisse, verum illud magis probat, quod adiect, *nam idem accerimus*, Langii lectio erat, & minime ita quidem; quam & ipse in duobus libris reperit: sed minus probat, ut historice veritate repugnantem, hæc Gulielmus; cujus voluntati hec obsecutus sum, retinendo illud minime; cum aliqui in inter omnes criticos constaret, locum hunc minime sapient. & in reliquis conveniret ei cum Pall. ceterorumque scriptis.
 10. Populum a senatu disjunctum. Sic nostri mss. expressit: ratque prius editio Victorii. Palatinus solum sec. habet *divisus*, vocem profectò minime ineptam huc loco.
 11. In magnam aliquam rem peccantibus. Ita omnino legendum cum Victoriana ed., aut rem publicam peccantibus; quomodo est, in Palat. sec. ac quart. nam quatuor ceteri, in magnam aliquam rem publicam peccantibus adhuc amplius, in magna al qua ve in rempublicam peccantibus.
 12. Fecit idem quod 11. annis ante apud nos fecerat Coriolanus. Verbum fecerat, videtur quidem; certe non est in Pal. sed nec idem comparet in Palat. text. poteratque etiam abesse. Infra quoque legitur in duobus S. Victorii mss. *facta, quæ qualis hodie sit*, non video cur id non rec. piamus.

omni supplicio vindicanda: ut ne quis sibi concessum putet i amicum, vel bellum patriæ inferentem, sequi. quod quidem ut res coepit ire, haud scio, an aliquando futurum sit. **M**AIUS autem non minori cura est, qualis res, post mortem meam futura sit, quam qualis hodie sit.

Hæc igitur prima lex amicitia sancitur, ut ab amicis honesta petamus, amicorum causa honesta faciamus: nec ex spectemus quidem, dum rogemur: studium temper adfit, cunctatio abfit: 3 consilium verò dære gaudeamus libere: plurimum in amicitia amicorum bene suadentium valeat auctoritas: eaq; & adhibeatur ad monendum non modò aperte, sed etiam acriter, si res postulat: & adhibere patereatur. Nam quibusdam, quos audio sapienter habitos in Græcia, placuisse opinor mirabilia quædam. sed nihil est, quod illi non persequantur suis argutis: partim fugiendas esse nimias amicitias, ne necesse sit unum sollicitum esse pro pluribus: latis, superque esse 4 sibi suarum cuique rerum: alienis nimis implicari molestem esse: commo- distimum esse, quàm laxissimas habere amicitias; quas vel adducas, cum velis, vel remittas, caput enim esse ad beatè vivendum, securitatem; qua frui non possit animus, si tamquam parturita unus pro pluribus. Alios autem dicere ajunt multo etiam inhumanius, (quem Iocum breviter perstrinxi paulo ante) profectis, adjuventique causis, non benevolentia, neq; caritatis, amicitias esse expectandas. itaque ut quisque minimum firmitatis habeat, minimumq; virium, ita amicitias appetere maximè. ex eo fieri ut mulierculæ magis amicitiarum præfidia quærant, quam viri: & inopes, quam opulenti: & calamitosi, quàm ii, qui putentur beati. **O** præclaram sapientiam **SOL**EM enim è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt: qua à diis immortalibus nihil melius habemus, nihil iurandius, quæ est enim ista securitas & specie quidem blanda, sed reapse multis locis repudianda, neque enim esse contentaneum, ullam honestam rem, actionemve, ne sollicitus sis, aut non suscipere, aut susceptam deponere, quòd si curam fugimus, virtus fugienda est; quæ necesse est, cum aliqua cura res sibi contraria aspernetur, atque odent; ut bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignavia fortitudo. Itaque videas rebus iniustis iustos maximè dolere, imbecillis fortis, flagitiosis modestos. Ergo hoc proprium est animi bene constituti, & laxati bonis rebus, & dolere contrariis. Quamobrem si cadit in sapientem; animi dolor (qui profecto cadit, nisi ex ejus animo expulsum hominem tæro arbitremur) quæ causa est, cur amicitiam funditus tollamus è vita, ne aliquas propter eam suscipiamus molestias? Quid enim interest, motu animi sublato, non dico inter hominem & pecudem: sed inter

hominem, & saxum, aut truncum, aut quidvis generis ejusdem? neq; enim sunt isti audiendi, qui virtutem duram, & quasi & ferream esse volunt: quæ quidem est cum multis in rebus, tum in amicitia, tenera, atque tractabilis: ut & bonis amici 7 quasi diffundantur & incommodis contrahantur. Quamobrem angor iste, qui pro amico sepe capiendus est, non tantum valet, ut tollat è vita amicitiam: non plus quàm ut virtutes, quia nonnullas curas, & molestias afferunt, repudientur. Cum autem contrahat amicitiam (ut supra dixi) si qua significatio virtutis eluceat, ad quam se similis animus applicet, & adjungat; id cum contingit, amor exoritur necesse est, quid enim tam absurdum, quàm delectari multis inanibus rebus, ut honore, ut gloria, ut ædificio, ut vestitu, cultuque corporis; animo autem virtute prædito, eo, qui vel amare, vel (ut ita dicam) redamare possit, non admodum delectari? **N**ihil est enim remuneratione benevolentia, nihil vicissitudine studiorum officiorumque jucundius. Quod si etiam illud addimus, quod rectè addi potest, nihil esse, quod ad se rem ullam tam illicita, & tam attrahat, quàm ad amicitiam similium: concedetur profecto verum esse, ut bonos boni diligant, adiscantque sibi quasi propinquitate conjunctos, atque natura. **N**ihil est enim appetentius similitum sui, nihil rapacius quàm natura. Quamobrem hoc quidem, Fanni, & Scævola, constat, (ut opinor) bonis inser bonos quasi necessariam benevolentiam esse: qui est amicitia fons à natura constitutus, sed eadem bonitas etiam ad multitudinem pertinet, non est enim inhumana virtus, neque immunis neque superba: quæ etiam populos universos tueri, eisque optimè consulere solet: quod non faceret profecto, si à caritate vulgi abhorreret. Atque etiam mihi quidem videntur, qui utilitatis causa fingunt amicitias, amabilissimum nodum amicitia tollere. non enim tam utilitas parva per amicum, quàm amici amor ipse delectat; tumq; illud sit, quod ab amico est profectum, jucundum, 10 si cum studio est profectum: **T**antumque abest, ut amicitia propter indigentiam colantur, ut ii, qui opibus, & copiis, 11 maximeque virtute (in qua plurimum est præfidii) minimè alterius indigeant, liberalissimi sint, & beneficentissimi. Atque haud scio, an ne opus sit quidem, nihil unquam omnino deesse amicis. Ubi enim studia nostra viguissent, 12 si nunquam consilio, nunquam opera nostra nec domi, nec militiæ Scipio eguisset? non igitur utilitatem amicitia, sed utilitas amicitiam consecuta est, non ergo erunt homines; 13 deliciis diffuentes audiendi, si quando de amicitia, quam nec usû, nec ratione habent cognitam, disputabunt. **N**am quis est, pro deum fidem, atque hominum, qui velit, ut neque diligat quemquam, nec

1. Amicum, vel bellum patriæ inferentem. Particula, vel è Celberdensi & Carthaginiensi adjecit Gulielmus, errore etiam in Pal. sec. heicque palcer auger. ut de legibus: ista modo vel consularis imperabilis.
2. Hæc igitur prima lex amicitia sancitur. Cum in Pal. sec. non habent illud sententia, sed eius loco sit: suspicor utramque tollendam. palcer enim tale quid subaudiatur: utique eum supra initio capiculi xxi. exire: heicque ita li. quatuor tanquam lege ea rogata, imperatatur.
3. Consilium vero dære gaudeamus. Aum si verò, sua Palat. tercio ac quatuor. item Victorius libro uno, nam non video quomodo heic locum habere verum, quod passim vigatur.
4. Sibi suarum cuique rerum. Ed ti addecere, curam, sed sic nullus è lex Pall. unus tamen ejus loco habet studium, quo ipso argu. & alterum, tanquam suppositum.
5. Latis delat. Qui heic delent illud animi, repugnantibus libris partem ab animo valent. opponitur enim dolori corporis. Gulielm.
6. Partim esse quædam. à s. σιδηρῆς πῆλα. à vulgaris recentioribus abest quædam, quod scripti omnes agnoscent; imò & partem vero eum sedem erorum.
7. Diffundantur, & contrahantur. Revocavi exoleram lectionem firmatam pluribus mss. Rogerii, Aldi Nep. Gulielmi, Palatinis. Videturque in veterant diffundantur, & contrahantur.
8. Tam illicita, & tam attrahat. Sic scripti è Pal. sec. & tribus mss. Gulielm. vulgaris officii, minus bene, ita propè Placatus Aulalaris, Dem

impulso suis: si me ad illum illexit. eeterum cum Palat. quintus non habeat illud tam illicita, & tam attrahat, esse ab interprete. abesse uno libro suo indicat Aldus Nepos.
9. Neque immunis. Quidam immuni. Aldus verò pater utramque dictionem editione sua excolerat: sed existare prorem in omnibus membranis, prodidit Nepos ejus: neque aliter primus eum aut Palat. aut Gulielm. ut mirer pro altera lectione rare Lambinum ac Sufferidum, quid ea vox sibi velit; liquet ex Doufa nostro ad Planctum; mo è Tornebo lib. xlii. cap. 7.
10. Si cum studio est profectum. Victorius alique addunt se cum amore & studio, &c. sed sic ferè nulli mss. nulla editio antiquior.
11. Maximeque virtute. (in qua, &c.) Sic plerique mss. certe quindecim Aldi & Nep. Gulielm. omnes ac Pal. tres, utpendeant ab indigentia, quod sequitur: vulgari intersecerant, virtute præditi (in qua, &c.)
12. Si nunquam consilio. Recentius editi, si nunquam studio nunquam consilio, quod non reperitur in vetulitè cæsis aut l.bris scriptis; & superfluum est inest enim studium in utroque eorum quæ ponit. quare induxi. Gulielm.
13. Deliciis diffuentes. Maurician delatant; ut & aliorum Aldi Nepos pot. s. neque eo dubito fuisse diffuentes, quod & Lambinus reperit: sic dicit in suis; non affluentes. notat enim Epicuro. Gulielm. & vero sic quoque exhat in editione Petri Victorii, superiore vero impetisi dicitur diffuentes.

va pecunia perspicitur. quam si naves, quidam, quos
 parva movere non potuit, cognoscuntur in magna. sin
 vero erunt aliqui reperti, qui pecuniam præferre amicitia,
 sordidum exitum ubi eos invenimus, qui hono-
 res, magnas imperia, potestates, opes amicitia non an-
 teponant? ut, cum ex altera parte proposita hæc sint, i ex
 altera jus amicitia, non multo illa maluit? **IMBECILLA**
 enim natura est ad contemnendam potentiam: quam et-
 iam si neglecta amicitia consecuti sunt, 2 obscuratum iri se
 arbitrantur, quia non sine magna causa sit neglecta ami-
 citia. itaque vera amicitia difficillimè reperitur in eis, qui in ho-
 noribus, reges publica versantur. 3 Ubi enim istum inve-
 nias, qui honorem amici anteponat suo? Quid hæc ut
 omittam, quam graves, quam difficiles plerique videntur
 calamitatum societates? quas non est facile inventu,
 qui descendat. Quamquam Ennius rectè:

Amicus certus in re incerta cernitur:

tamen hæc duo levitatis, & infirmitatis plerosque convin-
 cunt, aut si in bonis rebus contemnunt, aut in malis defe-
 runt. Qui igitur utraque in re gravem, constantem, sta-
 bilem se in amicitia præstiterit, hunc ex maximè raro ho-
 minum genere judicare debemus, & pæne divino. Firma-
 mentum autem stabilitatis, constantiaque ejus, quam
 in amicitia quarimus, fides est. **NIMIS** enim stabile est,
 quod infidum est. Simplicem præterea, & communem,
 & contententem, qui rebus istis moveatur, eligi par est:
 quæ omnia pertinent ad fidelitatem. **NEQUE** enim fidum
 potest esse multiplex ingenium, & tortuosum, neque ve-
 ro, qui non istis rebus moveatur, & natura consentit, aut
 fidus, aut stabilis potest esse. Addendum eodem est, ut
 ne criminibus, aut inferendis delectetur, aut credat oblati:
 quæ omnia pertinent ad eam, quam jam dudum tracto,
 constantem: Ita fit verum illud quod initio dixi, *Ami-
 citiam, nisi inter bonos esse non posse.* est enim boni viri
 (quem eundem sapientem licet dicere) hæc duo tenere in
 amicitia: primum, ne quid fictum sit, neve simulatum:
 aperi enim vel odisse, magis ingenui est, quam fronte
 occultare sententiam. deinde, non solum ab aliquo allatas
 criminationes repellere, sed ne ipsum quidem esse suspi-
 ciosum, semper aliquid existimantem ab amico esse viola-
 tum. Accedat huc *suavitas* quædam oportet *sermonum*, at
 que *marium*, haudquaquam mediocre condimentum amicitia.
 Titilitia autem, & in omni re 4 severitas, habet illa qui-
 dem gravitatem: sed amicitia remissior esse debet, & libe-
 rior, & dulcior: & 5 ad omnem comitatem, facilitatem.

que proclivior. Existit autem hoc loco quædam quæstio
 subdificilis: nunquando amici novi, digni amicitia, veteri-
 bus sint anteponendi, ut equis vetulis teneros anteponere
 soleamus. Indigna homine dabitatio, non enim amicitia-
 rum esse debent, sicut aliarum rerum, satietates. V. terrima
 quæque (ut ea vina, quæ vetustatem ferunt) esse debent
 suavissima: verumque illud est, quod dicitur, multos *no-
 vos salis, simul edendos esse*, ut amicitia munus expletum sit.
 novitates autem, si spem afferunt, ut, tamquam in herbis
 non fallacibus, fructus appareat, non sunt illæ quidem
 repudiandæ: *vetustas tamen suo loco conservanda est.* maxi-
 ma est enim vis vetustatis, & consuetudinis: & atqui in ipso
 equo, cujus modo mentionem feci, si nulla res impediat,
 nemo est qui non eo, quo consuevit, libentius utatur,
 quam intractato, & novo: nec modò in hoc, quod est
 animal, sed in iis etiam, quæ sunt inanimata, consuetudo
 valet: cum locis etiam ipsis montuosos delectemur & sil-
 vestribus, in quibus diutius commorati sumus. Sed ma-
 ximum est in amicitia, *superiorem* parem esse inferiori. sæ-
 pe enim excellentia quædam sunt, qualis erat Scipionis in
 nostro, ut ita dicam grege. Numquam se ille Philo, num-
 quem Rupillo, numquam Mummius anteposuit, numquam
 inferioris ordinis amicus. Q. verò Maximum fratrem, egre-
 gium virum, omnino sibi nequaquam parem, quod is
 antebatitate, tamquam superiorem colebat, suosque om-
 neis, 7 per se posse esse ampliores volebat. Quod facien-
 dum, imitandumque est omnibus: ut, si quam præstan-
 tiam virtutis, ingenii, fortunæ consecuti sunt, & impertiant
 ea suis, communicentque proximis, ut, si parentibus natū
 sint humilibus, si propinquos habeant imbecilliores vel
 animo, vel fortuna, eorum augeant opes, eisque honori
 sint, & dignitati: ut in fabulis, qui aliquandiu propter ig-
 norationem stirpis, & generis in famulatu fuerint, 9 cum
 cogniti sunt, & aut deorum, aut regum filii inventi,
 retinent tamen caritatem in pastores, 10 quos patres mul-
 tos annos esse duxerunt. Quod quidem est multo profectò
 magis in veris patribus, certisque faciendum. **FRUCTUS**
 enim ingenii, & virtutis, omnisque præstantia, tum
 maximè capitur, cum in proximum quemque confertur.
 Ut igitur ii, qui sunt in amicitia, conjunctionisque ne-
 cessitudine superiores, exquare se cum inferioribus de-
 bent: sic inferiores non dolere, se à suis aut ingenio, aut
 fortuna, aut dignitate superari. quorum plerique aut que-
 rantur semper aliquid, aut etiam exprobrant: eoque ma-
 gis, 11 si habere se putant, quod officiosè, & amicè, &

Q 999 cum

improba. Explicat hanc suam lectionem idem Victorius lib. XXIV.
 Var. Lect. cap. 20. At Fr. Hieronimo libri V. observat. cap. 24. emen-
 dandum videtur: *ne eum equi qui utatur, equi veniat: sic in ipso
 delectatur in amicitia, periclitatur, &c.* vultque similitudinem sum-
 ptam ab agitatoribus, qui ut aliquoties videt, in extremo curricula,
 ubi equos ad cursum incitant, defossum habent lacum: ut si freno
 sustinere currentis equi impetum non possint: tamen equus se sua
 fronte tentans in eo lacu aquis, & eorum altitudinem formidans, si-
 stat. Gullelmus ad hunc locum ita annotat: legendum omnino,
 quæ ipsa temperatus volentibus libris: ut & paulò ante cursum ut au-
 riga inquit, tempè vel equis temperas, ne ferantur effusi: ita & nos
 ad hunc primo in amicitia temperamus, donec periclitati simus amici
 mores, non improbo.

1. *Ex altera parte amicitia.* Quidam scripti editione vetus, vix, quod
 probare videtur id quod paulo post sequitur: Nam cum amicitia vix sit
 in eis, ut unus quæ animus fiat & pluribus. Gullelm.

2. *Observatum in se arbitrantur.* Est à libr. s. Gullelmii, neque aliter
 publicatæ Laugus primus edidi, excusatum in arb. Victorius excusa-
 tum in se arbit. Palatinus pr. & cert. tantum habet, excusari arbit.
 quare, accedat avorum ævo vulgaris. habet verò sec. obscurari arbit.
 trantur, in eoque præterea, Imbecilla est enim hominum natura, quæ
 exbet obscurari arb. sex. obscuratum in arbitrantur aliquid quid latet ab-
 strusioris vocis, nam non fuit & obscurandi a. bis arantur, quod variebat
 mihi lob acumen styl.

3. *Ubi enim istum invenias?* Pal. sec. non habet istum, neque eo opus.

4. *Severitas, habet.* Vulgari amplius, severitas abis. habet. sed ita
 pauci nisi abjeque Victorius.

5. *Ad omnem comitatem.* Pal. tres communitatem, quint. præterea le-

git, liberaliter & dulciter ad omnem commoditatem facilitatemque, sine voce
 proclivior, quæ tamen existit in sexto, præter ceteras voces.

6. *Atqui in ipse equo.* Ita solum duo è sex Palat. ceteri: ut in ipse
 equo, quod malim, reperitur in sex. miss. suis Aldus Nepos.

7. *Per se posse esse ampliores voluit.* Sicuti nostri, nam antiquitus
 impressi, esse posse Victor. omisit illud posse. Camerarii editio sex istas
 voces omisit. Gullelmus annotat, in Mauric. legi, *per se, forte bene,*
 ut dicat Scipionem voluisse suos vel ampliores se esse. ita alibi *per se
 non beatius.* idem alibi adscriptis orz, legere se è vestigiis librorum, *per se
 se posse, esseque ampliores.*

8. *Imperantia se sua.* Vulgo eam, contra omnes libros, inquit Gullel-
 mius. & verò id item extat in duobus Palat. sed idem præterea scri-
 ptum habent, imperantur.

9. *Cum egressi sunt.* Pal. quatuor, sunt. itaque cum Victorino codi-
 ci abisti, cum: sicut caris quis possit, solum egressi, auctoritate esse legiti-
 mum.

10. *Quæ patris multos annos esse duxerunt.* Duo libri dixerunt, quod
 verius est, si omittas istud esse, recenti manu adjectum Carthufiano.
 Ita loquuntur, cum contra atque est, tem arbitrantur. Terentius He-
 auton: Si nullum unquam tempus fui mater, cum ego voluptati tibi fuerim
 dicitur filii tuus, &c. Apud eundem Thais: Primum quod servus est dicitur.
 Livius lib. III. ut si factus pater dicitur sum, equivoce anima hinc dixeram. Ita
 Gullelmus: acutus forte quam verius, quamvis & electo o in uno
 Palat. nam & alii duo differunt, sex usque verò, esse dixerunt.

11. *Si habere se putant, quod officiosè & amicè, &c.* S. Palatini ferè,
 nisi quod sec. officiosè amice, quart. officiosè in amice, &c. ut sicut cer illud
 & amicè promanasse à glossa. veruè publicati, si aliquid habere se pu-
 tant, quod officiosè aut amice, &c.

eam labore atque suo factum queant dicere. Odiosam sane genus hominum, officia exprobrantium: *quia meminisse debet in in quem collata sunt, non commemorare, qui consulti.* Quamobrem ut si superiores sunt summittere se debent in amicitia: sic quodam modo inferiores extollere. 1. sunt enim quidam, qui molestas amicitias faciunt, cum ipsi se contemni putant: quod non ferè contingit, nisi iis qui etiam contemnendos se arbitrantur: qui hac opinione non modo verbis, sed etiam opere levandi sunt. Tantum autem cuique tribuendum, primum, quantum ipse efficere possit: deinde etiam, quantum illi, quem diligas, 2. atque adjuves, sustinere. 3. non enim tu possis, quantumvis licet excellas, omnes tuos ad honores amplissimos producere, ut Scipio P. Rutilium potuit consulem efficere, fratrem ejus Lucium non potuit. quod si etiam possis, quidvis deserte ad alterum, *videndum est tamen, quid ille possit sustinere.* Omnino amicitia, corroborata jam, confirmatque & ingentis, & atatibus, iudicandz sunt: nec, si qui in eunte xate venandi, aut pila studiosi fuerint, 4. eos habere necessarios oportet, quos tum eodem studio præditos dilexerunt, isto enim modo nutrices, & prædagogi jure veritatis plurimum benevolentia potulabunt: qui negligendi quidam non sunt, 5. sed alio quodam modo cotendi, aliter amicitia stabiles permanent non possunt. **DE PAR** 6. enim mores, disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias: nec ob aliam causam ullam boni, improbi, improbi, bonis amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morum constantia est inter eos. Recte etiam præcipi potest in amicitia, *ne intemperata quadam benevolentia (quod per se fit) impediatur magnas utilitates amicorum, nec enim (ut ad fabulas redeam) Trojam Neoptolemus capere potuisset, si Lycomedem, a pud quem erat educatus, multis cum lacrymis iter suum impediendum, audire voluisset.* & sepe incidunt magnæ res, ut descendendum sit ab amicis: quas qui impedire vult, quod desiderium non facile ferat, is & infirmus est, mollisque natura, & ob eam ipsam causam in amicitia parum iustus. Atque **IN OMNIBUS** considerandum est, & quid postules ab amico, & quid pati a te impetrari. Est etiam quasi quadam calamitas in amicitia dimittenda nonnumquam necessaria: jam enim à sapientium familiaritatibus ad vulgares amicitias oratio nostra delabitur: **ERUNT** sepe vitia amicorum cum in ipsos amicos, tum in alienos: quorum tamen ad amicos redunt in famia, tales igitur amicitia sunt & remissione usus eluenda, & (ut Catonem dicere auctori) *7. dissuadenda magis, quam defendenda, nisi quædam admodum intolerabilis injuria exarserit, ut neque rectam, neque honestam sit, neque fieri possit, ut non statim alienatio, disjunctioque facienda sit, sin autem morum, aut studiorum consuetio*

quædam (ut fieri solet) facta erit, aut in reip. partibus dissensio intercesserit (loquor enim jam, ut paulo antè dixi, non de sapientium, sed de communibus amicitia) cavendum erit, ne non solum amicitia depolita, sed inimicitia etiam suscepta videantur. **MAX** enim est turpis, quam cum eo bellum gerere, qui cum familiariter vixeris, Ab amicitia Q. Pompei meo nomine se removerat (ut scitis) Scipio: propter dissensionem autem, quæ erat in repub. alienatus est à collega nostro Metello. utrumque egit graviter, auctoritate & offensione animi non acerba. Quamobrem primum danda opera est, nequa amicorum discordia fiat: sine talis aliquid evenerit, ut existimata potius amicitia, quam oppressa esse videntur. 8. Cavendum verò est, ne etiam in graves inimicitias converterit se amicitia: è quibus jurgia, maledicta, contumeliaz gignuntur, quæ tamen si tolerabiles erunt, terenda sunt: *9. hic hinc veteri amicitia tribuendum est, ut in culpa sit, qui faciat, non qui patitur injuriam.* Omnino omnium horum vitiorum, atque incommodorum una cautio est, atque una provisio, ut ne nimis citò deligere incipiamus neve indignos. 9. Digni autem sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa, cum diligantur. **RARI** genus (& quidem **OMNIA PRÆGLARIA**) nec quidquam difficilius, quam reperire quod sit omni ex parte in suo genere perfectum: sed plerique neque in rebus humanis quidquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos, tamquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos, ita pulcherrima illa, & maxime naturali carent amicitia, per se, & propter se expectanda: nec ipsi sibi exemplo sunt, hæc vis amicitia, qualis, & quanta sit. **IPS** enim se quisque diligit, non ut aliqum à se ipse mercedem exigat caritatis suæ, sed quod per se sibi quisque carus est, quod nisi idem in amicitia transferatur, verus amicus nunquam reperietur. **IO** EST ENIM IS QUIDEM TAM QUAM ALTER IDEM. Quod si hoc apparet in bellis, volucibus, nantibus, agrestibus, cicuribus, fetis, primum ut se ipsi diligant: (id enim patitur cum omni animante nascitur) deinde, ut ut requirant, atque appetant, ad quas se applicant, ejusdem generis animantibus: idque faciunt cum desiderio, & cum quadam similitudine amoris humani: quanto id magis in hominibus sit natura, qui & se ipse diligit, & alterum acquirit, cujus animum ita cum suo commisceat, ut efficiat panem unum ex duobus? Sed plerique perverse, ne dicam in pudentes, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt: quæque ipsi non tribuunt amicis, hæc ab iis desiderant. **PAR** est autem, primum ipsum esse virum bonum, tum alterum similem sui querere. in talibus ea quam jam dudum tractamus, stabilitas amicitia, confirmari potest: cum homines benevolentia conjuncti, primum cupiditati-

1. Sicut enim quidam qui molestus. Respexit nisi fallor, ad locum Terentii Adolphi Scena: Reg in hac re.

2. Alique adjuves sustinere. S. e. Pal. duo s. sic omnes quibus usus est Gulielm. vulgari, atque adjuves possit sustinere. ex super. suo.

3. Non enim tu possis, quantumvis licet excellas. Vox fieri non est illo Gulielmianorum, segebatque idem cum Langianis, excellas, & verò recepta lectio in solo est Palat. ceteri etiam illud licet excludunt, sed mirè variant nam pr. non enim neque tu possis, quantumvis excellas. Sec. non enim neque in quantumvis possis vel quantumvis excellas, quicquid non enim tu neque possis quantumvis excellas, sext. non enim in possis quantumvis excellas, &c.

4. Res habere necessarios oportet. Vox oportet non videtur in tribus Pal. duoque eam habent non isto loco sed supra: Nec oportet si qui. Gulielmus annotavit, varie locum ser. bi, ac restare in Carthufiano, res habere, non male.

5. Sit alio quodam modo colendi. Sic duo Pal. alter amandi. alius d. ligendi, quæ diveritas familiaritatem scripturæ prodit, & verò in Palat. tert. ac sexto reor, modo est, quod & in duobus suis invenit Gulielmus, sicutque in Lang. anis. inquit omnibus: cum putat ut illud Terentii: Aliter est Aldus diceret, de tur. novem suorum habere tantum, sed alio quodam modo. hocce probat.

6. Rem sive usus eluenda. Haud aliter libri Gulielmi, item unus Palatinorum, ceteri enim habent vulgatis, habentque eluenda, lo-

lum sextus, excellas, Gifanio placebat deluenda. mihi non displiceret eluenda. nec abhorrerem ab illo remissiore usu, si reperiretur in mss. ut innotuit videtur Lambinus.

7. Dissuadenda magis quam defendenda. Ita laudat hunc locum D Hieronymus Epistola ad Nicæam. respicitque ad istud Catonis Tullius libro 1. de Offic. cap. 33.

8. Cavendum verò est, ut etiam. Tantam invenio varietatem in mss. ut putem scripsisse solummodo auctorem, Cavendum etiam ut; aliis rejectis, paullo etiam post, Palat. sec. pro quantumvis retinet, generantur, quod probat.

9. Digni autem sunt amicitia. Poterant tolli suis, item amicitia, sententia salva.

10. Est enim se quidem etiam. Ita e. Metelli libro Gulielmus, firmantque Pal. fere omnes vulgati; Est enim se amicitia quidem, qui est tamquam alter idem, sed nostræ lectioni accedunt membranæ tredecim quos excusit Aldus Nepos.

11. Ut requirant atque appetant. Gulielmus, quod reperisse in Metelli libro acquirit, sed enim cum eadem formâ mod sequatur, retinuerim vulgatum, nullo meor. discrepante.

12. In homine sit natura. Peripicra scriptura libri Mauritanici. Vulgò in homine sit natura.

busis, quibus ceteri seruiunt, imperabunt: deinde a qui-
tate, iustitiam gaudebunt, omnisque alter pro altero sus-
cipiet: neque quidquam umquam nisi honestum, &
rectum alter ab altero postulat: neque solum colent in-
ter se, ac diligunt, sed etiam verebuntur. nam maximum
ornamentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verocunditatem.
Inaque in his perniciosus est error, qui existimant, libidi-
natum, peccatorumque omnium patere in amicitia licen-
tiam. **VIRTVTUM** amicitia adiutrix à natura data est.
non virtutum comes: ut, quoniam solitaria non possit vir-
tos ad ea, quae summa sunt, pervenire, conjuncta, & con-
sociata cum altera perveniret: quae si quos inter societas
aut est, aut fuit, aut futura est, eorum est habendus ad sum-
mum virtutis bonum optimus, beatissimusque comitatus.
Haec est, inquam, societas, in qua omnia insunt, quae pu-
tant homines expetenda, honestas, gloria, tranquillitas
animi, atque jucunditas: ut, cum haec ad sint, beata vita sit,
& sine his esse non possit. Quod cum optimum, maxi-
mumque sit, si id volumus adipisci, virtuti opera danda est:
sive qua neque amicitiam, neque ullam rem expetendam
consequi possumus. ea vero neglecta, qui se amicos ha-
bere arbitrantur, tum se denique etrafse sentiunt, cum eos
gravis aliquis casus experiri cogit. Quocirca (dicendum est
etiam saepius) **CUM IUDICAVERIS, DILIGERE OPO-
RET: NON CUM DILEXERIS, IUDICARE.** sed cum mul-
tis in rebus negligentia peccatur: tum maxime in amicis
& diligendis, & colendis. praeposteris enim utimur con-
siliis, & acta agimus, quod vetatur veteri proverbio.
Nam implicari ultro, & citro vel usque diuturno, vel etiam
officiis, repente in medio cursu amicitias, exorta aliqua
offensione, & rumpimus. Quo etiam magis vituperanda
est rei maxime necessitatis tanta incuria. **UNA** est enim
amicitia in rebus humanis, de cujus utilitate omnes uno
ore consentiunt. quamquam à multis ipsa virtus contem-
nitur, & venditatio quaedam, àque offentatio esse dicitur.
multi divitias despiciunt, quos parvo contentos tenuis vi-
ctus, cultusque delectat: honores vero, quorum cupiditate
quidam inflammantur, quam multi ita contemnant, ut
nihil inanius, nihil levius esse existimant. itemque cetera,
quae quibusdam admirabilia videntur, permulti sunt, qui
pro nihilo putent. **de amicitia omnes ad unum idem sentiunt,**
& si, qui ad rem pub. se contulerunt, & si, qui rerum cog-
nitione, doctrinaque delectantur: & si, qui suum nego-
tium gerunt otiosi: postremo ii, qui se totos tradiderunt
vulgariis, & sine amicitia vitam esse nullam sentiunt,
si modo velint aliqua ex parte liberaliter vivere. **SAPERE**
enim nescio quomodo per omnium vitas amicitia: nec
ullam aetatis dependere rationem pariter esse expertum sui.
Quinetiam si quis ea asperitate est, & immanitate naturae,
congressus ut hominum fugiat atque oderit, qualem fuisse
Athenis Timoneum nescio quem accepimus: tamen is pati
non possit, ut non acquirat aliquem, apud quem evomat

virus acerbitatis suae. Atque hoc maxime iudicatur, si
quid tale posset contingere, ut aliquis nos deus ex hac ho-
minum frequentia tolleretur, & in solitudine usquam collo-
catur, atque ibi suppeditans omnium rerum, quas natura
desiderat, abundantiam, & copiam, hominis omnino ad-
piscendi potestatem eriperet. **QUIS** tam esset ferreus, qui
eam vitam ferre posset, cuique non auferret fructum vo-
luptatum omnium solitudo? Verum ergo illud est, quod
à Tarentino Archyta, ut opinor, dici solitum, nosros se-
nes commemorare audivi, ab aliis senibus auditum: *Si
quis in caelum ascendisset, naturamque mundi & pulchritudi-
nem siderum perspexisset, insuavem illam admirationem ei fore,
qua jucundissima fuisset, & si aliquem cui narrare habuisset.*
Sic natura solitorem nihil amat, semperque ad aliquod
tamquam ad miniculum annititur: quod in amicissimo
quoque dulcissimum est. Sed cum tot signis eadem natura
declaret, quid velit, anquirat, ac desideret: obstruimus
tamen nescio quomodo; nec ea, quae ab ea monemur, au-
dimus. est enim varius & multiplex usus amicitiae, multa-
que causa suspicionum, offensionumque dantur: quas tum
evitare, 7 tam elevare, tum ferre, sapientis est. una illa sub-
levanda offensio est, & ut *ut uti sit in amicitia, & fides uti me-
tar. nam & monendi amici saepe sunt, & objurgandi, & hoc
accipienda amice, cum benivolentia sunt. Sed nescio quomodo
verum est, & quod in Andria familiaris meus dicit:*

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Molestia veritas, si quidem ex ea nascitur odium; (quod est
venenum amicitiae) sed obsequium multo molestius, quod
peccatis indulgens, praecipitem amicum ferti sinit. maxi-
ma autem culpa in eo est, qui & veritatem aspernatur, &
in fraudem obsequio impellitur. 10. **Omni** igitur hac in re
habenda ratio, & diligentia est: primum, ut monitio acer-
bitate, deinde objurgatio contumelia careat: in obsequio
autem (quoniam Terentiano verbo lobenter utimur) co-
mitas addit: *assentatio, virtutum adiutrix, procul amoveatur;*
quae non modo amico, sed ne libero quidem digna est, ali-
ter enim cum tyranno, aliter cum amico vivitur: **CVIVS**
autem aures veritati clausae sunt, ut ab amico verum audire
nequeat, hujus salus desperanda est. scitum est enim illud
Catonis, ut multa; *Melius de quibusdam acerbos inimicos
morari, quam eos amicos, qui dulces videntur; illos verum
sapere dicere, hos nunquam.* Atque illud absurdum est, quod
ii, qui monentur, eam molestiam, quam debent capere,
non capiunt: eam capiunt, qua debent vacare. peccasse
enim se non anguntur, objurgari molestè ferunt: quod
contra oportebat, *delicta dolere, et correctione gaudere.* Ut igitur
& monere, & moneri, proprium est verè amicitiae: &
alterum liberè facere, non asperè: alterum patienter ac-
cipere, non repugnanter: sic habendum est, nullam in ami-
citiis pestem esse majorem, quam adulationem, blanditiam.

Q 999 2

affinita

1. Neque ullam rem expetendam consequi possumus. Mauricianus ensequi, antiqua & venusta formula, inquit Gulielmus.
2. Et venditatio quaedam neque offentatio esse dicitur. Gulielmus reposi-
tum cogitabat Langianum recedente contra miss. posthos & suos. ma-
lum ego ita subjecti vocibus ultimis, ut venditatio quaedam atque of-
fentatio: est tamen omnino non excluderim omnium membratarum
scripturarum venditatio.
3. Sicut negotium perit uti sit. Ita omnes libri scripti, rectè, uti sit. La-
tine qui repobl. ea se removerunt exempla in promptu sunt. Gu-
lielmus. Neque antea Victorii ac Manutii Nepot. s. editio. antiquo-
res dicit.
4. Sine amicitia vitam esse nullam sentiunt. Gulielmus sequi volebat
est qui tollunt vocem sentiunt, quae tamen erat in miss. ejus; habent-
es Pal. quippe nam annos, eorum dicitur. & rectè odiosè admodum
sine verbo claudatur ea peritudo.
5. Ut quid tale posset contingere, ut aliquis nos deus. Vox mihi eripi po-
tuit non legendum; si aliquis nos deus, relectis intermediis.
6. Si aliquem cui narrare habuisset. Peripetia sententia; quam ta-
men deformabit negatio; quam in uno loco invenit Julius Veronius,
et atque in nonnullis aliorum. Gulielma.

7. Tam elevare. Gulielmus substituatur ex Mauriciano, elevare, sic
supra inquit; amicitia sunt recipiunt uti sit. etanda.
8. Ut uti sit in amicitia. Haec secus editiones omnes ante Lam-
binum, qui in vitis libris substituatur veritas, non rectè. ceperat, of-
fensiones vitandae; una recedenda quae ex mentionibus solp. citenda
erit, ne fides & utilitas, quae maxime hac in re consistunt, ab amicitia
exsulent: ea tamen sublevanda est, hoc est 3. mit. gaudia, & quod po-
tèst lenienda comitare quodam. haec hujus loci sententia. Gul.
9. Quod in Andria familiaris meus dicit. Ita enim se è Pal. aliorum-
que miss. vulgati; mens Terentius dicit. mihi adhuc aliena haec videtur
vocalia dicit. comque offenderim in Palat. sec. usum se dicit, videat
prius fuisse, se dicit, hoc est, solios dicit; glossatoris n. mirum adno-
tamentum.
10. **Omni** igitur hac in re. Est à libris; neque aliter Victoriana edi-
tio. aliter: **Omnia** igitur.
11. **Correctione gaudere.** Omnes libri, etiam veruslibi editio si eod-
em correctione, recedentes objurgatione non rectè, objurgari se nam
gaude, si nihil aliud inquit; at hoc modo corrigi, & errantem quesi in
semitam reduci, gaudere debet.

I. Quam

assentationem. 1 quamvis enim multis nominibus est hoc vitium notandum, levium hominum atque fallacium, ad voluptatem loquentium omnia, nihil ad veritatem. Cum autem omnium rerum simulatio est vitiosa (tolle animi iudicium veri, idque adulterat) tunc amicitia repugnat maxime. delectat enim veritatem, sine qua nomen amicitiae valere non potest. nam cum amicitia vis sit in eo, ut unus quasi animus fiat ex pluribus: qui id fieri poterit, si ne in uno quidem quoque unus animus erit, idemque semper, sed varius, commutabilis, multiplex? Quid enim potest esse tam flexibile, tam devium, quam animus ejus, qui ad alterius non modo sensum, ac voluntatem, sed etiam vultum, atque nutum convertitur?

Negat quis? nego. aut ajo postremo imperatorem regem tibi.

Omnia assentari,

ut ait idem Terentius: sed ille sub Gnathonis persona: quod amici genus adhibere, omnino levissimum est. Multi autem Gnathonum similes cum sint, loco, fortuna, familia superstitiosus: horum est assentatio molesta, cum ad vanitatem accedat auctoritas. SACERDotes autem blandus amicus a vero, & inter nosci, tam potest, adhibita diligentia, quam omnia fugata, & simulata à sinceris, atque veris. Concio, quae ex impatiabilibus constat, tamen iudicare solet. quid inter sit inter popularem, id est, assentatorem, & levem civem & inter constantem, severum, & gravem. Quibus blanditus C. Papirius nuper infuebat in aureis concionis, cum ferret legem de tribus plebe, rescindenda? Dissuasimus nos. Sed nihil de me, de deceptione dicam libertatis. Quanta illa, dii immortales! sic gravitas, quanta in oratione maiestas! ut facile ducem pop. Rom. non comitem diceret. sed affinis: & est in manibus oratio. itaque lex popularis, suffragis populi repudata est. Arque, ut ad me redeam; meministi, Q. Maximo, fratre Scipionis, & L. Mancino consulis, quam popularis lex de sacerdotiis C. Licinii & Crassi videbatur? cooptatio enim collegiorum ad populi beneficium transferrebat. Arque is primum instituit in forum versus, agere cum populo. tamen illius vendibilem orationem religio deorum immortalium, 2 nobis defendentibus, facile vincebat, atque id a factum est praetore me, quinque annis ante, quam consul sum factus. itaque re magis, 4 quam auctoritate causa illa defensa est. Quod 5 si in scena, id est, in concione, in qua rebus fictis, & adumbratis loci plurimum est, tamen verum valet. (si

modò id patefactum, & illustratum est) quid in amicitia fieri oportet, quae tota veritate perpenditur in qua nisi (ut dicitur) APERTUM PECTUS VIDETUR, TU QUAE OSTENDAS, nihil fidem, nihil exploratum habes: 7 ne amare quidem, aut amari; cum id, quam verè fiat, ignoscis. 8 Quamquam ista assentatio, quamvis perniciofa sit, nocere tamen nemini potest, nisi ei, qui eam recepit, atque ea delectatur, ita sit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas maxime, qui ipse sibi assentetur, & sic maxime ipse delectet. Omnino est amans sui virtus. optimè enim se ipse novit, quamque amabilis sit, intelligit. ego autem non de virtute nunc loquor, sed de virtutis opinione. VIRTUS enim ipsa non tam multi praedit esse, quam videri volunt. Hos delectat assentatio: his fictus ad ipsorum voluptatem sermo cum adhibetur; orationem illam vanam, testimonium esse laudum suarum putant. nulla est igitur haec amicitia, cum alter verum audire non vult, alter ad mentiendum paratus est. Nec paratiorum in comediis assentatio nobis facta videtur, nisi essent milites gloriosi.

Magnas vero agere quantas tibi mihi?

Satis erat respondere, Magnas, ingentes, inquit, SEMPER adget assentator id, quod is, cupis ad voluntatem dicitur, vult esse magnam. Quam obrem, quamvis blanda ista vanitas apud eos valeat, qui ipsi illam allecant, & invitantes tamen etiam magis constantioresque admonendi sunt, 9 et animadvertant, ne callida assentatione capiuntur. APERTUM enim adulantem nemo non videt, nisi qui admodum esse excors, callidus ille, & occultus ne se insinuet, studiosè cavendum est. nec enim facillimè agnoscitur, quippe, qui etiam adversando saepe assentetur: & ligare se simulans, blandiatur, atque ad extremum de manus, vincique se patiar: ut is, qui illusus sit, 10 plus vidisse videatur. quid autem turpius quam illud? Quod ne accidat, magis cavendum est, ut in Epiclero:

Hodie me ante omnes 11 comicos stultos senes

Versaris, atque iusuris lausis sentis,

Haec enim etiam in fabulis stultissima persona est improvidorum, & credulorum senum. Sed nescio quo pacto ab amicitia perfectiorum hominum, id est, sapientium (de haec dico sapientia, quae videtur in hominem cadere posse) ad levis amicitias deflexit oratio. Quam obrem ad illa prima redeamus, eaque ipsa conclusio aliquando, 12 VIRTUS, virtus inquam, C. Fanni, & tu, Q. Muci, & conciliat amicitias, & conservat. in ea est enim convenientia rerum

1. Quamvis enim multis nominibus. Gulielmus ex Mauriciano suo, item Vissiano, emenda verat, quam enim multis, addiderat tamen 3 videndum ante alterum eleganter: pone. etur pro admodum multis & verò illud quod exstat in aliquot libris Aldi nepotis, sed non est, cor ideo ei cedat quamvis, quod in totidem quoque invenit in mss. idem Manatius.

2. Crassi iudicabat. P. ghinus praeferebat, videbatur: 3. promulgata enim lex, non perlatam.

3. Nihil defendentibus. Sic mss. Pal. omnes, & viginti aliquot Aldi Nep. probaveratque aliquando etiam ipse Gulielmus rati notatione: Dissuaserat Lelius, & morem majorum in sacerdotibus creandis defenderat. Langius ex duobus libris mss. defendentibus, quod minus probo, hoc quidem loco. ita ille noster. sed postea eadem omnia cancellavit. nobis non datum fuit Videre Langiana, rationesque ejus examinare. vulgata tamen nihil videtur habere cor repudietur. addeantur interim amic. nostri P. ghini Fallarum libri ad annum Vrb. 517 CVIII.

4. Quam summa auctoritate. Gulielmus adiecit vocem summa, & mss. ejus, quibus accedunt Pal. omnes, & plerique Aldi auctoritate defendebatur causa, pictoria scilicet: summa non defendebatur, quae erat Consulatus.

5. In scena, id est, in concione. Probandet Turnebus in scripturam quam nonnulli prod. derant sine ulla varietate legi in obsoletis libris. v. sitaque in Pal. sexto, in scenam, eum vide lib. XIII. cap. 7. Gulielmus tunc vulgatum, adducto Ciceronis loco ad Brutum Epist. 5. circa med. idem postea malebat legi cum cod. C. S. Victoris, in scena vel in concione: ut respiciatur ad ea quae praecesserunt: nam de scena prius, & postea de concione dixit Tullium. Si standum non est omnino scripturae prioris, quae in plerisque Pal. tunc putarim referri posse, in scenam in concione, aut in ea in scena, item in concione, modo ferè

Pal. sec. & unus Aldi, in quibus, idem, unde nasci potuit aliorum id est.

6. Apertum pectus videtur. Ejeci amici vocem, quae comparat quidem in posterioribus edd. sed non in prioribus, aut adeo mss. Palat. aliorumve.

7. Ne amare quidem aus amari. Addunt alii possunt, sed quampluribus mss. Aldi ea vox abest, aliorumque omnibus, saltem autem ejus deprehendimus. ex Pal. quinto; in quo, nec seui amare quidem nec amari.

8. Quamquam ista assentatio quamvis sit. S. e. plerque libri; editioneque Victoris & Lambini. Mallam tamen abesse dict. oem primam Quamquam. certe non comparat in Palat. sec. at textus non ignoscis quamvis.

9. Ut animadvertant. Pal. sec. ut animam advertant; non prorsus incepte: quomvis & vulgato sua venustas.

10. Plus vidisse videatur. Est à Gulielmo ejusque libris neque aliter Lambini, primae edd. v. se. Victoriana illustrat.

11. Comicos senes. Videtur propendere in senectate Gulielmus, quod ita omnes script. ejus; adducitque Plauti Persam; At Jupiter terribis in se cepulatus salutat. Idem eam Questionibus Plautinis cap. 4. in eundem Pl. iam adhaeret libris in quibus est; Versaris, atque in justitiam laus simè, ut pr. us verbum sit domini, cetera serva, mihi non videtur eader: tania res, si impudentia in mancipium adversus horum, potius legem; & Versaris atque in clausula laus simè, ut est in Pal. sec. nisi malimus cum pr. agere uxorem laus simè. Praeterea al. quo. Pal. innotuit primo versu fuisse ferè: Sic me huius est. Videatur Gifaninus in commentibus Victor. us lib. v. 11. Var. lect. cap. 12.

12. Virtus, virtus, inquam, C. Fanni, & tu. Geminata est vox praenuntibus quater mss. Gulielmi, & Longii tribus,

rerum in ea stabilitas in ea constantia: quæ cum se extru-
lit, & ostendit lumen suum, & idem aspexit, agnovitque in
alio; ad id se admovet, vicissim que accipit illud, quod in
altero est: ex quo eorum exardescit sive amor, sive amicitia,
1 utrumque enim dictum est ab amando a mare au-
TEM N: HIL ALIUD EST, nisi eum ipsum diligere, quem
ipso efflorsit ex amicitia, etiam si tu eam minus sequutus
sis, hac nos adolecentia benivolentia senes illos L. Paul-
lum, M. Catonem, C. Gallum, P. Nasicam, T. Gracchum,
Scipionis nostri socerum, dileximus, hac etiam magis elu-
cet inter æquales, ut inier me, & Scipionem, L. Furium,
P. Rupilium, Sp. Mummius, vicissim autem senes in ad-
ulescentium caritate acquiescimus, ut in vestra, ut in Q.
Tuberonis: equidem etiam admodum adolecentis, 2 P.
Rutilii, A. Virgini familiaritate delector, Quoniamque
ita ratio comparata est vitæ, naturaque nostræ, ut alia
ætas oriatur; MAXIME quidem optandum est, ut cum
equalibus possis, quibus cum tamquam e carceribus emil-
sus sis, cum isdem ad calcem, ut dicitur, pervenire. Sed
quoniam res humane fragiles, caducæque sunt, semper ali-
qui inquitendi sunt, quos diligamus, & à quibus diliga-
mur. CARITATE enim, benivolentiaque sublata omnis
est vita sublata jucunditas. Mihi quidem Scipio, quam-
quam est subito creptus, vivit tamen, semperque vivet: vir-
tatem enim amavi illius viri, quæ extincta non est: nec

mihî soli versatur ante oculos, qui illam semper in mani-
bus habuit, sed etiam posteris erit clara, & insignis. NEMO
umquam animo, aut spe majora suscipiet, qui sibi non il-
lus memoriam, atque imaginem proponendam putet. Equi-
dem ex omnibus rebus, quas mihi aut fortuna, aut natura
tribuit, nihil habeo, quod cum amicitia Scipionis possim
comparare. In hac mihi de repub. consensus, in hac re-
rum privatarum consilium, in eadem requies plena oble-
tationis fuit, numquam illum ne minima quidem re offendi,
quod quidem fenserim: nihil audi vi ex eo ipse, quod nol-
lem. una domus erat, idem vestitus, isque communis; neque
solum militia, sed etiam peregrinationes, rusticationesque
communes. Nam quid ego de studiis dicam cognoscen-
di semper aliquid, atque discendi? in quibus remoti ab
oculis populi, 3 omne otiosum tempus contrivimus?
Quarum rerum recordatio, & memoria, si unâ cum illo
occidisset, desiderium conjunctissimi atque amantissimi
viri terre nullo modo possem, sed NEC ILLA EXSTINCTA
SUNT, alunturque potius & augentur cogitatione & me-
moria: & si illis plane orbatus essem; magnum tamen af-
ferretur illi: atas ipsa solatium diutius enim jam in hoc
dilectio esse non possum. *Oratio autem brevis, tolerabilis
esse debent etiam si magna sint.* Hac habui de amicitia quæ
dicerem, Vos autem hoc, ut ita virtutem locetis, sine
quæ amicitia esse non potest, ut ea excepta, nihil amicitia
præstabilis putetis.

1. Virumque enim dictum ab amando. Celserdendit dicitur.
2. P. Rutilii A. Virgini. Verum arbitror quod reperit Fulvius, P.
Rutilii Virginiæ; nam hic Publius adoptione Rutilius fuit Virginiæ.
sed optandam, nam de Virginiæ, qui quidem clarus postea fuit, ni-
hil horum temporum h. flor. æ. ed. tio. Verus A. Virginiæ. Verus si-
milis P. Rutilii Virginiæ. & sane genus sermonis ind. det. de uno loqui
tæ. *Guilhelmus.* Pighius in Fast. ad annum DCCCXIV. referet in ve-
re altissimo exemplar. fuisse P. Rutilii Virginiæ Augustini, ipse vero con-
cinnat, P. Virginiæ Rutilii A. P. familiariter, etc.
3. Omne otiosum tempus. A. 16. publi. videlicet negotiis, sic supra, qui
suum negotium gerant et op. porro sic omnes libri scripti, *Guilhelmus* nunc
alter Pall. lex secutusque fuit in editione sua Petrus Victorius ex-
am nator. codicum pluteariorum morosissimus, vulgatus omne otium
et tempus; haud absurda lectione, acquam ferè præposuerim alteri.

M. TULLII CICERONIS
PARADOXA,
AD
MARCVM BRVTVM.

ANIMADVERTI, Brute, sæpe Catonem,
avunculum tuum, cum in senatu senten-
tiam diceret, locos gravis ex philoso-
phia tractare, abhorrerentis ab hoc usu
forensi, & publico: sed dicendo consequi
tamen, ut illa etiam populo probabilia
viderentur, quod eo majus est illi, quam
aut tibi, aut nobis: quia nos ea philosophia plus utimur,
quæ peperit dicendi copiam, & in qua dicunture, quæ non
multum disceant ab opinione populari. Caro autem
perfectus (mea sententia) Stoicus & ea sentit, 1 quæ non sanè
probantur in vulgus, & in ea est hæresis, quæ nullum sequi-
tur florem orationis, neque dilatat argumentum: 2 mi-
notis interrogationibus, & quasi punctis, 3 quod propo-
sant, efficiunt. Sed nihil est tam incredibile, quod non dicen-
do fiat probabile: nihil tam horridum, tam incultum,
quod non splendet oratione, & tamquam excolatur.

quod cum ita putarem, feci etiam audacius, quam ille ipse,
de quo loquor. Cato enim duntaxat de magnitudine ani-
mi, de continentia, de morte, de omni laude virtutis, de diis
immortalibus de caritate patriæ Stoicè solet, 4 oratoriis
ornamentis adhibitis, dicere. Ego vero illa ipsa, quæ vix
in gymnasiis, & in otio Stoici probant, ludens conieci in
communeis locos, quæ quia sunt admirabilia, contraque
opinionem omnium, ab ipsis etiam *Ἐγδοῦσα* appellan-
tur: tentare volui, possentur profertur in uicem, id est in fo-
rum, & ita dici, ut probarentur: an alia quædam esset eru-
dita, alia popularis oratio: eoque scripti libentius, quod
mihi ista *Ἐγδοῦσα* quæ appellant, maxime videntur esse
Socratica, longeque verissima. Accipies igitur hoc parvum
opusculum lucubratum his jam contentioribus noctibus;
quoniam illud majorum vigiliarum munus in tuo nomine
apparuit & degustabis genus hoc exercitationum earum,
quibus uti consuevi, cum ea, quæ dicuntur in scholis

1. Quæ non sanè probantur in vulgus. Ald. ni decem codd. Pal. prim.
& Mauriclanus, non velle fortè verum parat Guilhelmus, *naselle*.
2. Minus inter gaudenibus. Sic Pal. lectere. V. c. & Aldi Nepotis
m. novem. vulgus. præposuerunt, sed, quo nihil erat opus.
3. Quæ proposita. Maur. quod posuit. Guilhelmus o certum est Cicero-
nem scripsisse quod posuit.
4. Oratoriis ornamentis adhibitis. Perique codd. præmittunt nulla,
quod non videntur in melioribus membranis, mirorque agnoscere pro-
genitum auctoris Lambinum; cum id ipsum spernat ratio; & dicendi
artem tribuat Catoni. Tullius in Bruto cap. 31. sine. ut annotaverat
Guilhelmus; qui cum esset in Maur. *herabrinæ*. id heic locum habere
posseditabat.